

SID

ابزارهای
پژوهش

سرویس ترجمه
تخصصی

کارگاه های
آموزشی

بلاگ
مرکز اطلاعات علمی

سامانه ویراستاری
STES

فیلم های
آموزشی

کارگاه های آموزشی مرکز اطلاعات علمی

آموزش مهارت های کاربردی در تدوین و چاپ مقالات ISI

آموزش مهارت های کاربردی
در تدوین و چاپ مقالات ISI

روش تحقیق کمی

روش تحقیق کمی

آموزش نرم افزار Word برای پژوهشگران

آموزش نرم افزار Word
برای پژوهشگران

بازاندیشی در ویژگی‌های تربیت در دوره‌ی پیش دبستانی با تاکید بر اندیشه‌های دکتر شکوهی چهره ماندگار تعلیم و تربیت ایران

نام نویسندگان:

۱- نجمه اسدی زیدآبادی^۱، فریبا قشمی^۲ و محمود صباحی زاده^۳

چکیده

هدف اصلی این مقاله بازاندیشی تربیت کودکان در دوره پیش دبستانی با تاکید بر اندیشه‌های دکتر شکوهی است. این مقاله از نوع توصیفی-سروری و تحلیلی بوده و برای جمع آوری اطلاعات لازم از منابع کتابخانه‌ای و اینترنتی با تاکید بر آثار در دسترس دکتر شکوهی به عنوان چهره‌ی ماندگار تعلیم و تربیت ایران استفاده شده است. یافته‌ها نشان داد که تربیت مسئله‌ای اساسی در دوره‌های مختلف بوده است و سیاست‌ها و راهبردهای خاص خود را می‌طلبند و دیگر این که فرآیند تربیت در دوره پیش دبستانی بسترسازی مناسبی جهت رسیدن به کمال است.

کلید واژه‌ها: تربیت، دوره‌ی کودکی، آموزش و پرورش پیش دبستانی، اندیشه‌های شکوهی

مقدمه

در هر کشوری نظام آموزش و پرورش یکی از نظام‌های مهم اجتماعی است. رسالت این نظام علاوه بر انتقال میراث فرهنگی و تجارب بشری به نسل جدید، ایجاد تغییرات مطلوب در شناخت‌ها، نگرش‌ها و در نهایت رفتار کودکان، نوجوانان و جوانان است. برای نیل به این اهداف در هر کشوری سرمایه‌های فراوانی برای آموزش و پرورش کودکان، نوجوانان و جوانان هزینه می‌شود.

شیوه کار کردن و مؤثر بودن در مراکز آموزشی، مستلزم شناخت هدف‌ها، اصول آموزش و پرورش، ویژگی‌های دانش آموزان و معلمان، برنامه‌های درسی، روش‌های آموزشی و پرورشی و سیاست‌های حاکم بر هر یک از دوره‌های تحصیلی است. (صافی، ۱۳۹۳)

کودکی اولین و مهمترین دوره زندگی آدمی است. در این دوره کودک برای نخستین بار با طبیعت رابطه برقرار می‌کند، روابط اجتماعی خود را بنا می‌نهد و مفهومی از خود دست می‌یابد. (مفیدی، ۱۳۸۶)

^۱. دانشجوی رشته علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، پردیس فاطمه الزهرا بندرعباس، najmeh.asadi1373@gmail.com

^۲. دانشجوی رشته علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، پردیس فاطمه الزهرا بندرعباس، faribagheshmi2015@gmail.com

^۳. مدرس دانشگاه فرهنگیان، پردیس فاطمه الزهرا بندرعباس

تعلیم و تربیت آدمی کاری پر ارج و در عین حال وقت گیر است و نتایج قطعی و نهایی آن نسبتاً دیر آشکار می شود. ارجمندی آن از آن جهت است که آدمیت آدمیزاده به چگونگی تربیتش بستگی دارد: اگر در شرایط مناسبی پرورش یابد، به خیل نیکان می پیوندد؛ و اگر تربیت وی مورد غفلت واقع شود، چه بسا از حد حیوان نیز فروتر رود. (شکوهی، ۱۳۸۱)

در این مقاله سعی شده است به این پرسش ها پاسخ داده شود:

- در بررسی اندیشه های دکتر شکوهی و پژوهش های تعلیم و تربیت در باب چگونگی تربیت کودکان پیش دبستانی به چه نتایجی دست می یابیم؟

- چرا آموزش و پرورش دوره پیش دبستانی مهم است؟

و دیگر این که مدلی براساس اندیشه های بزرگان تعلیم و تربیت قابل ترسیم است؟

روش

روش پژوهش فوق توصیفی - مروری و تحلیلی بوده است که در آن پژوهشگر در یک یا زمینه های خاص گردآوری اطلاعات کرده و بعد از توصیف با توجه به اهداف پژوهش تحلیل می نماید. یافته های پژوهش فوق نشان داد که:

مفهوم تربیت در لغت به معنی نشو و نما و برتر نهادن، زیاد کردن، پروردن، بزرگ داشتن و ارزنده ساختن است. (دهخدا، ۱۳۷۷)

و در اصطلاح معنای تربیت در یک عبارت اینست:

«روش رفتاری و گفتاری دادن به غیر، طوری که این روش، ملکه ذهن او شود.» کسی را تربیت کردن یعنی این که روش رفتاری و گفتاری به وی یاد داده شود. تربیت در بُعد اخلاقی این است و اگر ملکه ذهن شد، بدین معنی است که هر وقت کاری انجام دهد بر اساس روش رفتاری و گفتاری هست که مرتبی به وی آموزش داده.

تربیت از دیدگاه دیویی را می توان باز سازی پی در پی تجربه به منظور افزودن پهنه و ژرفای محتوا اجتماعی آن تعریف کرد؛ فرایندی که برای فرد فرصتی است تا ضمن آن روش های اختصاصی را یاد بگیرد. (شکوهی، ۱۳۸۱)

تربیت از دیدگاه دکتر شکوهی محصول مراقبتی است که از نشو و نما آدمیزاده در جریان رشد وی یعنی سیر به سوی کمال، به عمل می آید و عمل عمدی فردی رشید است که می خواهد رشد را در فردی که فاقد ولی قابل آن است تسهیل کند و هم چنین سرپرستی از جریان رشد یعنی اتخاذ تدابیر مقتضی جهت فراهم ساختن شرایط مساعد برای رشد است. (شکوهی، ۱۳۹۰)

تربیت در دوره ی پیش دبستانی دارای سه جنبه است:

- **تربیت حواس:** هر یک از حواس دریاچه ای است که کودک از آن به جهان خارج می نگرد و اطلاعات دست اول کسب می کند. هر چه از حواس از لحاظ فعالیت های فیزیولوژیک سالم تر و از نظر میزان تجارب مربوطه ورزیده تر

باشد، معلومات حاصله از طریق آن‌ها دقیق‌تر خواهد بود. مربیانی مانند اوید دکرولی با الهام گرفتن از حالت کل نگر فکر کودکانه، پرورش حواس را از ادراکات کلی که درست تحلیل نشده‌اند شروع می‌کنند و سعی شان بر این است که کودک را از نامعین به معین و از کل به جزء و از پراکندگی به وحدت رهبری کنند. اینان بازیهای مختلف و دروسی نظیر علم‌الاشیا را که سبب فعالیت همه حواس می‌گردد، بر تمرین‌های حسی ای که به فعالیت حس معینی محدود می‌شود، ترجیح می‌دهند. به علاوه، تمرین‌های حسی و حرکتی را از ابتدا در فعالیت‌های به هم مربوط می‌سازند و برای تربیت حواس و کسب مهارت در حرکات، سعی می‌کنند کودک را در موقعیت‌های واقعی قرار دهند و حتی المقدور از ایجاد شرایط ساختگی احتراز کنند. (شکوهی، ۱۳۸۱)

-**تربیت تخیل:** کودک در این دوره واقعیت را با آفریده‌های خیال خود در می‌آمیزد. باید در این دوره برای تربیت تخیل و حفظ آن از افراط و تفریط، مقام مهمی قایل شویم و در این دوره تفاوت‌های فردی را همواره ملحوظ بداریم.

-**تربیت شخصیت:** تربیت خوی و خصلت که مهم‌ترین وظیفه‌ی هر موسسه‌ی تربیتی است، در این دوره حائز اهمیت فراوان است؛ زیرا این نوع تربیت با کیفیت حیات اجتماعی بستگی دارد و شکل خاص خانواده و روابط ثابتی که در آن حکمفرماست و به خصوص گذشته‌ی که معمولاً بزرگسالان در برابر خردسالان از خود نشان می‌دهند، کودک را در درک واقعیت‌های اجتماعی گمراه می‌سازد. دوره کودکستان گر چه به بیدار ساختن کودک و جلب توجه او به اصولی که بر روابط افراد در گروه حاکم است کمک می‌کند، ولی از آنجا که کودکستان برنامه مشخصی ندارد و شرکت در فعالیت‌های آن اجباری نیست، کودک کودکستانی هر وقت در سازش اجتماعی به مشکلی برخورد، می‌تواند از شرکت در فعالیت‌های گروهی صرف نظر کند و در کنار گروه به فعالیت بپردازد. (شکوهی، ۱۳۸۱)

ضرورت دوره‌ی پیش دبستانی

عبور سالم از محیط خانه به محیط مدرسه مستلزم اتخاذ تدابیری است که غفلت از آن ممکن است آهنگ سازگاری کودک با تغییرات محیط را از صورت طبیعی و مطلوب آن خارج سازد. به راستی کودکانی که پس از رسیدن به سن قانونی یکباره از خانه راهی مدرسه می‌شوند، در آغاز با چند مشکل نسبتاً بزرگ مواجه می‌باشند: نخستین و شاید دشوارترین مسئله آنان جدا شدن از محیط اجتماعی مألوفی است که طی سال‌های قبل با آن مأنوس بوده و تعادل روانی خویش را مدیون آن می‌باشند. مسئله دیگر آشنا شدن و خو گرفتن با مقررات محیط جدید یعنی مدرسه است که از هر حیث با خانه متفاوت بوده و سازگار شدن با خلق و خوی همسالان و معلمان را ایجاد می‌کند. مسئله سوم مسئله‌ی تن در دادن به نظم و ترتیبی است که لازمه فعالیت‌های آموزشی برنامه ریزی شده است و بالاخره مسئله تازه دیگر کوشش ذهنی ارادی برای درک و مفهوم مطالب و کسب معلومات و مهارت‌هایی است که موفقیت در کارهای درسی و کسب امتیازات لازم را تضمین تواند کرد. (شکوهی، ۱۳۸۱)

کودک از این پس بزرگتر و از لحاظ فرصت‌های تجربی مورد نیاز و مورد در خواست، پر توقع تر از آن است که به

توان او را در خانه و در چهار چوب روابط خانوادگی محدود ساخت. او به محیط وسیع تری نیاز دارد که در آن ضمن ادامه‌ی تجارب خود به تجارب تازه در زمینه‌ی روابط اجتماعی بپردازد؛ زیرا چنان که می‌دانیم خانواده معمولاً ساخت ثابتی دارد و محدود ماندن در آن ممکن است کودک را درباره‌ی بسیاری از واقعیت‌های اجتماعی گمراه سازد. (شکوهی، ۱۳۸۱)

فعالیت‌های مربیان برای کودکان پیش دبستانی

آنچه مربی می‌تواند برای تعدیل موضع کودک از آن استفاده کند، هوش عملی است که در این دوره به جهات مختلف از اهمیت خاصی برخوردار است. هوش عملی، به فکر کودک جنبه‌ی تجربی و حسی می‌بخشد و چنانچه با روش صحیح تغذیه و هدایت شود، به خارج ساختن کودک از موضع انعطاف ناپذیرش کمک فراوان می‌کند. برای کودکی که ضمن فعالیت‌های آزاد مورد علاقه‌ی خود به نتایج غیر منتظر می‌رسد، سوالاتی مطرح می‌شود که او را به از سر گرفتن فعالیت‌ها تشویق می‌کند. تکرار فعالیت‌ها کم‌کم صورت آزمایش به خود می‌گیرد که به نوبه‌ی خود نتایج غیر منتظر را به نتایج منتظر تبدیل می‌کند و در مجموع، زمینه را برای تجدید نظر در دیدگاه پذیرفته شده و به طور کلی، انعطاف پذیری ذهن در قبال نقطه نظرهای مختلف آماده می‌کند. (شکوهی، ۱۳۸۱)

بنابراین باید در این دوره هوش عملی کودک را به کار انداخت. فعالیت‌های کودک در این دوره برخاسته از علایق و رغبت‌های آنی اوست و تنها در مورد مسائل مورد علاقه اش واقعا با آن‌ها درگیر می‌شود و می‌تواند در کوشش‌هایش سنگ تمام بگذارد و از همه‌ی امکانات خود برای غلبه بر مشکلاتش و رها شدن از موضع روانی و عاطفی استفاده کند.

تحریک حس کنجکاوای کودک راه دیگری است که به وسیله‌ی آن می‌توان کودک را به طور غیرمستقیم در مورد اموری که خود به خود مورد علاقه اش نیست، به فعالیت واداشت. کنجکاوای کودک، یکی از نیرومندترین پایه‌های تربیتی اوست. چنانکه می‌دانیم، پاسخ دادن تمام پرسش‌های کودک در این دوره کار دشواری است و به جای سر باز زدن از پاسخ دادن به پرسش‌های کودک، بهتر است به او بیاموزیم که چگونه می‌تواند برای یافتن جواب سوالات خود مشاهده کند. تمرین مشاهده وسیله‌ی تربیتی نیکویی است؛ به شرط این که با نوع فکر کودک در این سنین مرتبط باشد و به قول اشترن از کودک ۵-۶ ساله که در برابر تصویری قرار گرفته است چیزی جز برشمردن بی نظم اشیا و موجوداتی که در آن یافت می‌شود، نمی‌توان توقع داشت (شکوهی، ۱۳۸۱)

بازی، همچنان مناسب‌ترین روش تربیتی برای این دوره است. وظیفه‌ی مربی این است که کودک را با بازی‌های تازه‌ای که برای این دوره مناسب‌اند و بعضی از آن‌ها شهرت جهانی دارد آشنا کند. مربی باید وقتی کودک همبازی قابل‌ی ندارد، پنهانی در بازی او شرکت کند. (شکوهی، ۱۳۸۱)

صفت بارز کودکان این دوره تشخیص طلبی است که گرچه در کودکانی که رشد هم‌آهنگ داشته‌اند از دوره‌ی از شیر باز گرفتن و حدود سه سالگی صراحت یافته است در این دوره جلوه‌ی خاصی پیدا می‌کند که از خلال حرکات

کودک به خوبی مشهود است. شخصیت ابتدا به صورت نافرمانی یا بوالهوسی و گاهی به صورت لجاجت بیمار گونه متجلی می شود. متعاقب آن نوعی خود نمایی پدیدار می شود که با نشان دادن مهارت عمومی بدن برای جلب تحسین و تمجید دیگران همراه است. مربی باید با استفاده از این تمایل و با تکیه بر حس تقلیدی شدید که در کودک به ظهور می رسد، موجبات غنی تر ساختن شخصیت او را فراهم کند. (شکوهی، ۱۳۸۱)

برخی از کارکردهای دوره ی پیش دبستانی بر اساس یافته های پژوهشی عبارت اند از:

- رشد و تقویت زبان آموزی

زبان در خدمت بسیاری از هدف های زندگی بشر است و در همدلی و ارتباط مناسب با دیگران نقش مهمی ایفا می کند. بررسی ها نشان می دهد کودکانی که در محیط های فرهنگی مناسبی پرورش می یابند، مهارت های زبانی بهتری کسب می کنند و بر غنای زبان آن ها و توانای درک و فهم، برقراری ارتباط متقابل موثر، اعتماد به نفس و خود پندارنده ی مثبتشان افزوده می شود. (مجله رشد آموزش پیش دبستانی، ۱۳۹۴)

- رشد مهارت های عاطفی-اجتماعی

نتایج تحقیقات نشان می دهد که آموزش پیش از دبستان، علاوه بر مزایای متعدد، رشد اجتماعی کودکان را برای پیشرفت در دوره ی ابتدایی تسهیل و تسریع می کند. عضویت در گروه، پذیرش دیگران، پذیرش اشتباهات خود، وظیفه شناسی، احساس مسئولیت، شناخت، پذیرش و رعایت ضوابط و مقررات، ابراز همدردی و هم فکری با دیگران از جمله مهارت هایی هستند که کودکان قبل از ورود به دبستان لازم است یاد بگیرند؛ بنابراین، مراکز پیش از دبستان را نباید کم اهمیت تر از مدارس ابتدایی قلمداد کرد. (گزارش مرکز پژوهش های مجلس، ۱۳۸۵)

- پیشرفت تحصیلی

نتایج تحقیقات در کشورهای مختلف جهان حاکی از آن است که دوره پیش از دبستان نه تنها سبب کاهش افت تحصیلی به ویژه در پایه اول دبستان در مناطق دو زبانه می شود بلکه سبب پیشرفت تحصیلی در همه دوره ها و نیز عامل موفقیت در زندگی و شغل افراد نیز هست. (حج فروش، مهدوی و طلائی، ۱۳۹۱)

نتیجه گیری

در تعریف استاد شکوهی از تربیت به یک مسئله ای مواجهه هستیم و آن مراقبت است که این نشان دهنده ی نگاه ژرف و عمیق وی به مسئله تعلیم و تربیت بوده است که همانا در آموزه های اسلامی ما مراقبت را بستر ساز کمال انسان دانسته و آن مراقبت نیازمند مکانیزمی بنام تقوا باید باشد و چهره ماندگار تعلیم و تربیت ایران سه مقوله مهم را در تربیت کودکان پیش دبستانی لازم می دانند و آن تربیت حواس، تربیت تخیل و تربیت شخصیت است و دوره پیش دبستانی را یک ضرورت در نظر دارد و بازی، همچنان مناسب ترین روش تربیتی برای این دوره می داند. وظیفه ی مربی را بیان می کند که کودک را با بازی های تازه ای که برای این دوره مناسب اند و بعضی از آن ها شهرت جهانی دارد آشنا کند. مربی باید وقتی کودک همبازی قابلی ندارد، پنهانی در بازی او شرکت کند.

شکوهی با تلاش هایی که در حوزه تربیت داشت فصل جدیدی در ایران اسلامی باز کرد او همیشه در نخستین جلسه ی کلاس هایش، سنگ بنای اندیشه های تربیتی اش را با تشریح زندگی خود بیان می کرد. او تمام راهی را که در هفتاد سال زندگی و پنجاه سال معلمی پیموده بود، از برابر دیدگان دانشجویان می گذراند. در چنین آموزشی البته مربی سعی نمی کند شخصیت و تجربه های خود را برتر از فراگیران بداند و خود را به آن ها تحمیل کند و این همان کمال است.

او طرح زندگی اش را مانند «طرح یک درس» ارائه می داد و دانشجو را وارد لذت رویارویی با واقعیت های تربیتی و مکاشفه ی حسی و ذهنی می نمود.

تعلیم و تربیت را با زندگی آموخته بود. همچون کسانی نبود که عمری را پای چراغ به خواندن و نوشتن کتاب ها می گذرانند. (نیستانی، ۱۳۹۱).

منابع

- حج فروش، احمد، صدیقه مهدوی و ابراهیم طلایی (۱۳۹۱)، توسعه دوره پیش دبستانی در آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران، رشد آموزش پیش دبستانی، ۲۶، صص ۱۰-۱۲
- دهخدا، علی اکبر، ۱۳۷۷، لغت نامه ی دهخدا، دانشگاه تهران، تهران، چاپ چهارم
- دلاور، ع. (۱۳۸۸) روش تحقیق در روانشناسی علوم تربیتی، (چاپ بیست و هفتم)، انتشارات ویرایش شکوهی، غلامحسین، ۱۳۸۱، تعلیم و تربیت و مراحل آن، آستان قدس رضوی، مشهد، چاپ هجدهم
- شکوهی، غلامحسین، ۱۳۹۰، مبانی و اصول آموزش و پرورش، آستان قدس رضوی، مشهد، چاپ سی ام
- صافی، احمد، ۱۳۹۳، آموزش و پرورش ابتدایی، دوره اول و دوم متوسطه، سمت، تهران، چاپ چهاردهم
- گزارش مرکز پژوهش های مجلس، ۱۳۸۵
- مجله رشد آموزش پیش دبستانی، شماره ۲۶، ۱۳۹۴
- مفیدی، فرخنده، آموزش و پرورش پیش دبستانی و دبستانی، دانشگاه پیام نور، چاپ ششم
- نیستانی، محمد رضا، ۱۳۹۳، کلاسی از جنس واقعه، آموخته، اصفهان، چاپ دوم
- سایت www.ensanyi.ir

SID

ابزارهای
پژوهش

سرویس ترجمه
تخصصی

کارگاه های
آموزشی

بلاگ
مرکز اطلاعات علمی

سامانه ویراستاری
STES

فیلم های
آموزشی

کارگاه های آموزشی مرکز اطلاعات علمی

تازه های آموزش
آموزش مهارت های کاربردی در تدوین و چاپ مقالات ISI

آموزش مهارت های کاربردی
در تدوین و چاپ مقالات ISI

تازه های آموزش
روش تحقیق کمی

روش تحقیق کمی

تازه های آموزش
آموزش نرم افزار Word برای پژوهشگران

آموزش نرم افزار Word
برای پژوهشگران